

a statisztikai csoportokra két feladat hárul:

a) felülvizsgálni és megtisztítani a jelenlegi vállalaton belüli adatszolgáltatást,

b) azt minél szélesebb körre kiterjeszteni és operatív jellegűvé tenni.

Ad a): A kontárstatisztika és a kettős adatszolgáltatás elleni harcot a vállalatokon belül is folytatni kell! A statisztikai csoportoknak ügyelniük kell arra is, hogy a vállalaton belüli statisztikai adatszolgáltatás ezentúl nagyobb szakszerűséggel történjék, mint eddig. Egyik vállalatunknál pl. a tervosztály naponta közli a vállalatvezetőséggel az aznap történt kötések összegét. Ez az adat semmit sem mond; — a kötésállományt vizsgálni csak egy-egy időpontban lehet, megfelelően csoportosított adatok alapján. A történt kötéseknek minden különösebb tagolás nélküli egymásra halmozása hó közben: minden jelentés nélküli számot ad, amelyet vizsgálni ennek folytán nem-hogy nem érdemes, de nem is lehet. Statisztikai csoportjainknak a meglévő vállalaton belüli adatszolgáltatást úgy kell átszervezniök, hogy a szolgáltatott adatok ne csak külső formájukban hasonlítsanak a statisztikai számokhoz, hanem valóban azok is legyenek.

Ad b): A vállalati szempontból legfontosabb viszonyszámoknak: a tervteljesítési viszonyszámoknak kiszámítását a vállalatoknál nem a statisztikai csoportok végzik, hanem a tervosztályok.

Ezen kívül azonban még számos egyéb viszonyszám és a statisztikai adatok elemzésének egyéb módja akad, amelyeket a statisztikai csoport kidolgozhat. (Pl. a vállalat export- vagy importforgalmának struktúrája viszonylatok szerint, annak fejlődése, stb.) A statisztikai csoport ezeket rendszeresen ismétlődően a vállalatvezetőség rendelkezésére bocsátva, nagy segítséget tud annak nyújtani. Ehhez mindenekelőtt az kell, hogy a statisztikai csoportok gondos vizsgálatral állapítsák meg azokat az elemzési módszereket, sorokat, viszonyszámokat, stb., amelyek az illető vállalat adottságait figyelembevéve a legjobban alkalmasak a vállalatvezetőség munkájának alátámasztására.

Röviden összefoglalva a decentralizáció után külkereskedelmi vállalataink újonnan megalakult statisztikai csoportjainak a következő két, súlyponti feladata van:

1. A jelenlegi ügyrendben meghatározott munkálatoknak maradéktalan elvégzése,

2. A vállalaton belüli adatszolgáltatás területén — amelyet az ügyrend nem szabályoz — öntevékenyen kiszélesíteni a statisztikai munkát a *találékonyság* és a *szakszerűség* jegyében és így megkeresni a módját: miképpen tudja a statisztika még jobban segíteni a vállalatokat a tervteljesítésért folytatott munkájukban.

Dr. Kemenes Egon
„Ferunion” statisztikai csoportja

A termelékenység és gazdaságosság mérése

Munkánk termelékenységének — és gazdaságosságának — állandó növelése a tervfeladatok közül is a legjelentősebb. Lenin a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után a következőket írta:

„... alapvető feladat, hogy a kapitalizmusnál magasabbrendű társadalmi alakulatot kell létrehozni, vagyis: emelni kell a munka termelékenységét, ezzel kapcsolatban pedig (és e célból) a mun-

kát magasabb színvonalon kell megszervezni”¹

Üzemünk lemaradt az éves tervben előírt feladattól, sőt hónapokig nem tudtuk emelni munkánk termelékenységét, túlléptük a beralapot. 1951 elején felsőbb intézkedésre más üzemnek adtuk át bizonyos elektromos készülékek gyártását, amelyek valamennyi termel-

¹ Lenin: Válogatott művek. II. kötet, Szikra, Budapest, 1949. 378. old.

vényünk közül a legkevésbé munkadíjmentesek, amelyek kevés munka elvégzésével viszonylag magas, változatlan áras értéket jelentettek. Ezenkívül is hónapról-hónapra változik gyártmányaink választéka, ez pedig önmagában — a munka termelékenységének bármilyen változása nélkül is — jelentősen változtatja az 1 munkásra és 100 Ft kifizetett bérré eső teljes termelés értékét.

Az utolsó időig nem láttunk tisztán e téren. Sem magunknak, sem pedig felügyeleti szervünknek nem tudtuk számszerűen kimutatni, vajjon a termelékenységi mutatók változásában — ill. éppen stagnálásában — milyen súlylyal esik latba a gyártmányok összetételének változása és mennyire jó, ill. rossz munkánk.

Egy-egy hónap befejeztével kiszámítottuk, hogy a nagy darabokat feldolgozó, magasfeszültségű távvezeték-szerelvényeket gyártó távvezeték-műhelyben a munka termelékenysége kb. háromszorosa a lakásszerelési cikkeket (foglatat, dugaszoló) előállító szerelőműhelyének, jól ismerjük, hogy halmozatlan termelésünkben nem mutatkozik meg az a többletmunka, amelyet az okoz, hogy vásárolt porcelánfoglatokat helyett mind erősebben rátérünk saját-préselésű bakelitfoglatok gyártására, ami önmagában — a termelés értékének emelkedése nélkül — 15 új munkás beállítását teszi szükségessé, — de teljes, összefüggő megbízható adatokkal nem rendelkezünk.

Könyvviteli és statisztikai dolgozóink együttes munkája segítette e kérdésben. A számvitel különböző ágazataiban dolgozók gyakran nem is ismerik, hogy a másik ágazat milyen adatokkal rendelkezik, vagy legalább is nem foglalkoznak azok felhasználásával. Nálunk is az volt a helyzet, amíg nem változtattunk.

A bérfelosztó csoport költségviselőként felosztja havonta a kifizetett produktív béreket. Így tehát cikkenként (két betű két számra) rendelkezésre áll havonta a kifizetett produktív bér, statisztikai osztályunk viszont hasonló csoportosításban kimutatja a termelés változatlanáras értékét. Így havonta ki-

számítható a 100 Ft kifizetett (produktív) bérré eső cikkenkénti készárutertermelés értéke. Ha hosszabb időt — mi pl. 1951 első kilenc hónapját — vesszük tekintetbe, úgy általában elhanyagolható az a körülmény, hogy a kifizetett bért nemcsak készáru, hanem befejezetlen termékek termelésére is fordítjuk. Üzemünkben a tapasztalat szerint amúgy sem jelentős a befejezetlen termékek állományváltozása.

A termelés és bérfelosztás adataiból tehát a következő táblát szerkesztettük. (Lásd az 1. sz. táblát.)

Táblánk a termelési és béradatokat 1000 Ft-ban, a 100 Ft kifizetett bérré eső termelést Ft-ban tünteti fel. A nagyobb áttekinthetőség kedvéért nem szerepeltetjük valamennyi cikkünket, a hónapokból is csak néhányat tüntettünk fel. természetesen sehol nem szerepeltetjük üzemünk tényleges adatait.

A termelési és bérfelhasználási adatok táblázatos összeállítása világosan mutatja a következőket:

a) termelési választéka, az egyes cikkek részesedése a havi termelésben erősen változik. Így pl. a kisfeszültségű motorvédők részaránya a havi termelésben (itt is csak a táblázat négy hónapját szerepeltetve):

22.19, 17.28, 13.83, 13.75, ill. a kilenc hónap átlagában: 17.27%.

Még nagyobb eltérések adódnak a magasfeszültségű távvezeték-szerelvényeknek, amelyeket az év elején még nem gyártottunk:

—, —, 21.27; 15.62; ill. átlagosan: 15.20%.

b) Cikkeink bérhányada, ill. a 100 Ft kifizetett bérré eső termelési érték az egyes cikkeknel igen erősen eltér egymástól. A kilenchnapos átlag az egyes cikkeknel rendre a következő:

7758, 1251, 2251, 3640, 252; ill. az egész árútermelésre: 2174 Ft.

c) Kiténik végül, hogy üzemünkben e vizsgálatoknál nem szükséges nagyobb mélységig (két betű négy szám, cikkelem) lemenni, mert az egyes hónapok gazdaságossági mutatói ugyanannál a cikknél nem mutatnak egymástól számottevő eltérést. A számok pl. a kisse-

Időpont:	FC 05 kifesz. motorvédők			FF 01 lakszer. cikkek			FF 02 ip. szer. cikkk.			FF 06 magfesz. távvezeték			CN szerszám beruházás			Összesen		
	termelés	bér	term./ 100 Ft bér	termelés	bér	term./ 100 Ft bér	termelés	bér	term./ 100 Ft bér	termelés	bér	term./ 100 Ft bér	termelés	bér	term./ 100 Ft bér	termelés	bér	term./ 100 Ft bér
1951 január	870	11,6	7520	320	31,3	1024	500	20,7	2417	—	—	—	30	18,3	164	3920	170,1	2304
február	700	9,5	7386	350	31,5	1110	510	22,8	2234	—	—	—	30	20,0	150	4050	190,5	2126
augusztus	650	8,3	7790	470	41,8	1195	720	35,6	2020	1000	33,1	3025	52	22,1	235	4700	226,4	2076
szeptember	660	8,3	7910	500	35,9	1311	740	30,9	2391	750	21,6	3475	60	22,5	267	4800	219,6	2186
Januártól szeptemberig	6562	84,6	7758	3633	290,4	1251	5738	254,9	2251	5776	158,7	3640	646	256,3	252	38 000	1747,9	2174
Az ártermelés %-ában	17,27			9,56			15,10			15,20			1,70			100,00		

2. sz. tábla

Időpont	FC 05 kifesz. motorvédők			FF 01 lakszer. cikkek			FF 02 ip. szer. cikkk.			FF 06 magfesz. távvezeték			CN szerszám beruházás			Összesen		
	termelés	bér	term./ 100 Ft bér	termelés	bér	term./ 100 Ft bér	termelés	bér	term./ 100 Ft bér	termelés	bér	term./ 100 Ft bér	termelés	bér	term./ 100 Ft bér	termelés	bér	term./ 100 Ft bér
1951 január	677	9,0	7520	375	36,6	1024	592	24,5	2417	595	16,3	3640	67	40,9	164	3920	186,5	2162
február	699	9,5	7386	387	34,9	1110	612	27,4	2234	616	16,9	3640	69	46,0	150	4050	196,0	2066
augusztus	812	10,4	7790	449	37,6	1195	710	35,1	2020	714	23,6	3025	80	34,0	235	4700	211,7	2220
szeptember	829	10,5	7910	459	35,0	1311	725	30,3	2391	730	21,0	3475	82	30,7	267	4800	209,6	2290
Januártól szeptemberig	6562	83,1	7900	3633	297,7	1220	5738	248,4	2310	5776	152,4	3790	646	239,3	270	38 000	1735,1	2190

szültségű motorvédőknél havonta a következőképpen alakulnak:

7520, 7386, 7790, 7910, ill. a kilenc hónap átlaga: 7758 Ft. Vagy szemléletében az átlag százalékában kifejezve:

97, 95, 100, 102%.

(Ha egyes cikkeknel a mutató időben jelentős változásokat mutat, akkor ki kell vizsgálni, hogy ez a cikken belüli választék hullámszásából, vagy a munkatermelékenység tényleges változásából adódik. Előző esetben a bér- és termelési adatokat e cikknél cikkelemekre bontva kell gyűjteni és táblázatba foglalni. Ez azonban az elemzés módszerén mit sem változtat.)

Üzemünkben ezeidig nem gyűjtötte a bérfelosztás a munkaidőket is költségviselőnként (cikkenként), így egész vizsgálódásunkat a bérekre kell alapoznunk.

Fenti megállapítások azt mutatják, hogy munkánk termelékenységének (és gazdaságosságának) valóságos alakulásáról havi termelékenységi és gazdaságossági mutatószámaink nem adnak helyes képet, mert termelésünk összetétele havonta erősen változik.

A feladat világos: ki kell szűrniünk a termelés összetételének havi változásait. Ezt pedig úgy érjük el, ha a vizsgált időszak minden egyes hónapjának termelését a kilenc havi átlagra dolgozzuk át. A kifizetésű motorvédők pl. így minden hónapban az ártermelés 17,27 %-ában fognak szerepelni. (Lásd a 2. sz. táblát.)

Az így átalakított összetételű termelés havi berráfordításait a cikkenkénti havi tényleges gazdaságossági mutató (100 Ft bérré eső termelési érték) változatlan fenntartásával számítjuk ki. Feltételezhető ugyanis, hogy a cikkenkénti termelés havi feltételezett változása nem változtatná meg a cikkenkénti termelés gazdaságosságát.

Az így adódó cikkenkénti berráfordítások havi (tehát vízszintes irányú) összegezése, majd az egész ártermeléssel való arányba állítása, mutatja a havonként változatlan összetételű termelés havi gazdaságosságát.

Míg az 1. sz. tábla szerint a munka gazdaságossága üzemünkben január óta romlott:

január	100%
február	92%
augusztus	90%
szeptember	95%

a 2. sz. tábla megmutatja, hogy változatlan összetételű termelés mellett a számok másképpen alakulnak:

január	100%
február	98%
augusztus	106%
szeptember	109%

Ezek a számok mutatják, hogy a megtett intézkedések, a munka jobb szervezése, dolgozóink fokozódó versenyelendülete javítottak a munkán. De ugyanezek a számok azt is mutatják, hogy a reánk rótt feladatot csak részben teljesítettük, szétromboltak egy káros illúziót, amellyel magunkkal és fellettes szerveinkkel azt akartuk elhíttetni, hogy feladatunkat „tulajdonképpen” teljesítettük és ezt csak a termelés összetételének változása fedte el. Most végre tisztán látunk.

2. sz. táblánk adatait e globális eredményen kívül alapos elemzésnek kell még alávetni, főképpen azoknál a cikkeknel, ahol nem, vagy nem egyenesen mutatkozik fejlődés. Új adatainkat gondosan hasznosítani fogjuk a jövőben a termelési munkaügyi és önköltségi tervek elkészítésében.

Ez az elemzési módszer változatlan formában nem alkalmazható minden üzemben. Hosszú ciklusú termelésben ártermelés helyett okvetlenül a teljes termelés adatait kell felhasználni. Világosabb a kép, ha bér adatok helyett munkaidő felhasználással számolhatunk. Adataink csak a produktív béreket tartalmazták és így nem adnak számot a produktív és improduktív (rezi-) bérek arányának változásáról. Módszerünk való arányba állítása, mutatja a havonként a termelés legfontosabb mutatószámainak értékét jelentősen növeli.

Svéd András

Elektromos Készülékek és
Anyagok Gyára statisztikusa

SZERKESZTŐSÉGI MEGJEGYZÉS:

Svéd elvtárs cikkét vita-cikknek szántuk. Egyetértünk azzal, hogy egy vállalaton belül helyes a termelékenységi, vagy gazdaságossági mutatókat, változatlan állományú indexszel (tehát a profilváltozás kiküszöbölésével) is kiszámítani. Svéd elvtárs számítási módja azonban helytelen, az általa számított index elvesztette közgazdasági értelmét. A helyes számítási mód nyilvánvalóan az lett volna, ha 100 Ft bérré eső termelési érték indexsorát az egyes cikkeknel számította volna ki

tehát az 1. táblánál pl. $\frac{7.910 \times 100}{7.520}$ az FC 05 indexe, stb.) és az így nyert

egyéni indexeket kellett volna az utolsó időszakban (tehát pl. a megadott példában szeptemberben) ténylegesen termelt mennyiségekkel súlyolnia. Egyébként ez a változatlan állományú index (mérlegelt átlagindex) szokásos formája és ennek van közgazdasági értelme. (Lásd D. V. Szavinszkij: Az iparstatisztika tankönyve, Statisztikai Kiadó Vállalat, Budapest, 1951, 172. old.)

A Központi Statisztikai Hivatal Ipari főosztályának lapja, az

IPARSTATISZTIKAI ÉRTESÍTŐ

az iparstatisztika gyakorlati és időszerű elméleti kérdéseivel foglalkozik, kapcsolatot képez az üzemi statisztikusok és a Központi Statisztikai Hivatal között, az iparstatisztikusok mindennapi munkájának segítőtársa.

Megjelenik minden hónap végén

Előfizetési ára egy évre 24 Ft, félévre 12 Ft.

Egyes szám ára: 2 Ft.

Megrendelhető a Statisztikai Kiadó Vállalatnál (Budapest, II, Keleti Károly-u. 5/7. I. 1. Tel.: 350—126, 130-as mellék)